

entrants, receiving abroad literature, the composition of the ministry, police oversight of students, the activities of student organizations, the functioning of a disciplinary court, etc. Since universities were state (imperial), through the prism of the legislative documents, we clearly observe the position of the authorities, which mainly wanted to control the activities of domestic universities maximally.

Key words: autonomy, university, Ministry of Public Education, statute, legislative documents.

Стаття надійшла до редакції 01.04.2018 р.

Прийнято до друку 25.05.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Ваховський Л.Ц.

УДК 378.035:316.46

В. П. Мороз

РОЛЬ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Складність і суперечливість проблеми полягає в тому, що наявні різні розуміння суті лідерства та різні ставлення до цього явища в суспільстві, не визначено єдиних характеристик лідерських якостей і недостатньо вивчено питання їх формування. Водночас діяльність органів студентського самоврядування сьогодні розглядають переважно як частину виховної роботи навчального закладу, націленої на організацію різноманітних заходів, а не на систематичну роботу з активістами.

Успішному становленню лідерської позиції в майбутніх фахівців сприяє їх активна участь у студентському самоврядуванні, що являє собою самостійну громадську діяльність студентів з реалізації функцій управління ВНЗ.

Сьогодні студентському самоврядуванню на засадах лідерства відводять провідну роль у вирішенні таких завдань: соціалізація студентської молоді; формування в неї активної громадянської позиції, організаторських навичок і професійних компетенцій [1].

Висвітлення історичних аспектів громадської активності студентства та становлення й розвитку первинних студентських об'єднань в університетах України XIX – XX ст. присвячено праці багатьох учених (В. Андрущенко, А. Бойко, М. Григор'єва, П. Гусятников, П. Грушин, О. Глузман, С. Золотухіна, А. Іванов, Г. Касінова, Л. Клименко, В. Мокляк, В. Орлов, Р. Сопівник, В. Сипченко, С. Черкасова, С. Шашенко та ін.).

Метою статті є виявлення ролі студентського самоврядування в процесі формування лідерських якостей студентів закладів вищої освіти.

Проведені дослідження показують, що студентське самоврядування є важливим чинником та умовою вдосконалення навчально-виховного процесу, який спрямований на якісну професійну підготовку, сприяння діяльності студентських товариств, формування в молоді національно-громадянської позиції та соціальної активності [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7].

Через систему органів самоврядування студенти взаємодіють з широким колом особистостей, різних за політичними поглядами, знайомляться з особливостями та закономірностями функціонування й розвитку соціальних інститутів, що, своєю чергою, сприяє процесу їх соціалізації, розвитку лідерських якостей. Беручи участь у діяльності органів студентського самоврядування з підготовки та проведення культурно-масових заходів національно-патріотичного змісту, студентська молодь засвоює надбання української культури, розвиває лідерські й організаторські вміння [1; 6].

Наші дослідження свідчать, що студенти – учасники самоврядування – удосконалюють навички планування й організації діяльності, учаться її аналізувати, створювати команду, зацікавлену в проекті, залучати додаткові ресурси, знаходити спільну мову з опонентами. Отже, ефективне формування лідерських умінь студентів відбувається насамперед у процесі активної соціальної діяльності, а це, своєю чергою, позитивно впливає на їхній загальний пізнавальний та емоційний розвиток.

Тож студентське самоврядування – це винятково успішна форма самовиховання лідерської позиції в майбутніх фахівців.

На основі аналізу концептуальних положень про самоврядування як джерело виховання самостійності та громадянського становлення особистості (Є. Белозерцев, П. Каптерев, В. Коротов, А. Макаренко, С. Шацький) доходимо висновку, що виховання лідерських якостей і діяльність студентського самоврядування тісно взаємопов'язані. Студентське самоврядування у вищих навчальних закладах неможливе без прояву лідерських якостей його учасників. Система студентського самоврядування – це практична школа лідерства, середовище виховання гами особистісних якостей, необхідних кожній людині в її подальшій професійній діяльності.

З іншого боку, студентське самоврядування – це системно-цілісне утворення з притаманними йому якісно новими характеристиками (І. Ящук). Метою створення такої системи є передусім соціалізація особистості майбутнього фахівця, визначення моральних орієнтирів. Досягнення цієї мети можливе на основі реалізації принципів безперервності та наступності всіх виховних напрямків. Для системного підходу до організації студентського самоврядування характерним є те, що воно охоплює всі сфери життєдіяльності вищого навчального закладу (навчально-виховну, науково-дослідну, спортивно-оздоровчу, побут,

відпочинок, суспільно-громадське життя) та поширюється на всі рівні академічної громади: групу, факультет, університет [1].

Ми цілком погоджуємося з думкою С. Савченка про те, що студентське самоврядування є полігоном для відпрацювання студентських інновацій в управлінській, організаційній, соціальній галузях. Студенти, задіяні в роботі органів студентського самоврядування, отримують можливість самі приймати рішення, самі реалізовувати їх зі студентською громадою, самі відповідати за невдачі. При цьому важливою залишається активна ротація студентських лідерів з метою залучення до управлінської діяльності максимальної кількості студентів [8].

Як указує більшість дослідників, сьогодні основними завданнями органів студентського самоврядування є:

- прийняття актів, що регламентують організацію та діяльність студентського самоврядування;
- забезпечення й захист прав та інтересів студентів;
- забезпечення виконання студентами їхніх обов'язків;
- сприяння навчальній, науковій і творчій діяльності студентів;
- сприяння створенню відповідних умов для проживання й відпочинку студентів;
- сприяння створенню та діяльності різноманітних студентських гуртків, товариств, клубів за інтересами;
- організація співробітництва зі студентами інших вищих навчальних закладів та з молодіжними організаціями;
- сприяння проведенню серед студентів соціологічних досліджень;
- проведення організаційних, наукових, культурно-масових, спортивних, оздоровчих та інших заходів;
- сприяння працевлаштуванню осіб, які навчаються в університеті;
- участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами [1; 2; 3; 4; 7].

У соціально-політичних умовах розвитку країни другої половини ХІХ – початку ХХ століття з огляду на освітню спрямованість навчальних закладів набувають динамічного росту студентські самоврядні кооперації, які створили підґрунтя сучасним студентським організаціям. Особливість діяльності таких об'єднань полягала в активній боротьбі за демократію й автономію університетів, захист прав та інтересів студентів

Про активну участь студентів у наукових товариствах університетів свідчить діяльність у наукових експедиціях і гуртках, публікації в студентських збірниках, система нагородження преміями, медалями студентів за найкращі наукові роботи [8]. Як стверджує А. Іванова, визначальну роль у розвитку студентських об'єднань відігравали організації «самодопомоги», що виникли після 1907 р. За структурою вони нагадували кооперативні заклади – споживацькі об'єднання,

магазини, лавки, видавництва навчальних посібників, створені з метою поліпшення побутових умов студентства [8].

Закономірним етапом розвитку студентських організацій самоврядування, дореволюційних молодіжних об'єднань, комсомольських студентських організацій в умовах розповсюдження демократії та реформування всіх ланок освіти було створення у вищих навчальних закладах профспілкових студентських організацій, а в деяких вищих навчальних закладах – студентських рад, студентських парламентів як органів студентського самоврядування (ОСС). Їхньою основною метою була організація культурного дозвілля студентів, а надалі спостерігаємо розширення сфери впливу та можливостей студентських організацій, зокрема, профспілкові студентські об'єднання отримують юридичні та фінансові повноваження.

У багатьох наукових працях висвітлено систему функціонування та можливості якісного впливу студентського самоврядування (Л. Варламова, Л. Далінгевич, В. Демчук, Ю. Кращенко, В. Осташова, О. Невмержицька, М. Соловей, Н. Тамарська, Л. Шигаповата ін.), різні підходи до трактування студентського самоврядування та його організаційні умови (К. Потопа, Л. Шеїна), особливості діяльності студентського самоврядування в зарубіжних країнах (Т. Бондар, І. Василенко).

Дослідження науковців свідчать про необхідність і доцільність розвитку студентського самоврядування як одного з виду позанавчальної діяльності студентів і невід'ємної частини громадського самоврядування вищих навчальних закладів в умовах становлення якісної європейської освіти та з метою підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Розглянемо реалії «самоврядування» на теренах західного освітнього простору. У північноєвропейських державах студенти доволі потужно представлені в університетських радах і комісіях, наприклад, у Швеції студентам належить три місця в керівному органі університету – стільки ж, скільки й викладачам, а загалом така рада зазвичай складається з 20 – 25 осіб [10].

Студентське самоврядування в Європі не залежить від адміністрації вишу чи міністра освіти. Для підтримки своєї діяльності бельгійські студентські спілки отримують фінансування від університетів, а у Швеції студенти напряму сплачують деяку суму органам студентського самоврядування. Багато європейських студентських спілок отримують фінансування від їхніх урядів [2].

У Румунії немає стандартної схеми фінансування студентського самоврядування. За законом, студентські ради повинні фінансуватися університетами, і ми маємо багато випадків успішної співпраці студентів та адміністрації, коли університет повністю підтримує студентську організацію, забезпечуючи приміщення, адміністративні кошти, відрядження, оплату телефонних переговорів, витрати на утримання офісу.

Щоб відповідати вимогам європейського освітнього простору, Національний альянс студентських організацій Румунії надає важливого значення залученню студентів до прийняття рішень. Вони створили мережу з більш ніж 170 студентів, які працюють у цьому напрямку. Їх називають «підбурювачами болонського процесу» (Bologna Instigators). Україна ще перебуває на шляху створення та розбудови інституту «речників болонського процесу» [11].

У Німеччині функціонує федеральна державна система, кожен із 16 штатів має власну освітню політику й відповідає за імплементацію болонських приписів та створення демократичних умов для функціонування органів студентського самоврядування на своїй території.

Участь студентів в університетських радах також регламентують федеральні закони, але зазвичай студенти в меншості, частка студентів в університетських радах становить від п'яти до п'ятнадцяти відсотків. Оскільки існування органів студентського самоврядування в більшості штатів передбачено законом, їм дозволено отримувати фінансування від студентів, яких вони представляють. Це фінансування чимось нагадує податок, який сплачує кожен студент за те, що студентська рада відстоює його права перед адміністрацією. Крім цього, студентські спілки заробляють гроші, надаючи студентам соціальні послуги, такі як студентські проїзні квитки, гранти для малозабезпечених, різні види суспільної та культурної діяльності. Розмір фінансування з боку кожного студента варіюється, але зазвичай не виходить з меж п'ять – десять євро за семестр [12].

Цікавим є досвід діяльності польських органів студентського самоврядування, які, окрім реального розв'язання за допомогою цього інституту власних проблем, мають закріплене законом право брати участь у вирішенні загальноуніверситетських справ. Для цього студентська громада обирає своїх представників до колегіальних органів, які функціонують при університеті. Це – Сенат університету та його комісії, Наукова рада, контрольно-ревізійна комісія, бібліотечна рада та ін. Згідно із законом, максимальна кількість студентів, яку можуть обрати до колегіальних органів «державного» університету, становить 25% загального складу колегіального органу [13].

У Польщі студентське самоврядування на рівні академічної групи переважно відсутнє. Це зумовлено тим, що академічних груп з постійним особовим складом, за деяким винятком, просто не існує, оскільки студенти значну частину предметів обирають за власним бажанням і через це постійно опиняються в нових групах. На думку одного з польських студентів, для виборів у студентські ради характерна повна відкритість і прозорість виборчого процесу, хоча не в усіх університетах цих принципів дотримуються самі функціонери органів студентського самоврядування. Наприклад, вибори у Вищій торговельній академії відбуваються за участю студентів денного та заочного відділень, а також аспірантів і докторантів, але за наявності різних квот. Кандидати чи

групи кандидатів формують команди та провадять передвиборчі кампанії, виступаючи з публічними промовами, роздаючи невеличкі подарунки у вигляді безкоштовних тістечок чи чогось подібного [13].

Суттєвою особливістю органів студентського самоврядування в Польщі є їхня потужна матеріальна база й фінансово-правова незалежність від адміністрації навчального закладу. Річний бюджет органів студентського самоврядування, наприклад, Варшавського університету становить близько 200 тисяч доларів на рік. Ці кошти щороку обов'язково, згідно із Законом «Про вищу освіту», виділяють на діяльність самоврядування з бюджету університету. До цієї суми долучаються добровільні пожертви та внески спонсорів. Площа приміщень, які займає студентське самоврядування Варшавського університету, дорівнює 450 кв. м. Кошти, які виділяють органам студентського самоврядування, витрачають на діяльність центральних органів студентського самоврядування університету, зокрема на: утримання приміщення й апарату; діяльність органів студентського самоврядування на відділеннях і факультетах, які самостійно розпоряджаються частиною виділених коштів; гранти для студентських товариств та об'єднань, які діють при університеті.

Важливим важелем впливу на адміністрацію ВНЗ органів студентського самоврядування в Польщі є право визначати розмір оплати за навчання в університеті. У випадку тиску з боку адміністрації на активістів студентського самоврядування останні можуть, умовно кажучи, довести університет до важкого фінансового стану. Ще один, уже не фінансовий, але все-таки суттєвий засіб впливу – це вирішальне право органів студентського самоврядування затверджувати проректора зі студентських питань (проректора з соціально-економічних питань).

У Польщі, крім органів студентського самоврядування, в університетах функціонує загальнодержавний студентський парламент, делегатів якого обирають студенти вищих навчальних закладів. Цей орган має дорадчі функції та висловлює позицію студентства щодо законодавчих чи адміністративних змін, які можуть зачепити їхні інтереси [13].

В Україні тривалий час існувала проблема неналежного законодавчого оформлення функціонування студентського самоврядування. Права участі студентського самоврядування в розв'язанні питань, що стосуються вищої освіти, були лише декларативними, а порівняно з аналогічними правами професійних спілок дуже обмеженими. Така юридична незахищеність студентських самоврядних органів лише посилювала ефект, викликаний небажанням адміністрації ВНЗ делегувати органам студентського самоврядування свої функції та ділитися з ними інструментами впливу [14].

Тільки ст. 51 Закону України «Про освіту» від 23 травня 1991 р. передбачено можливість участі студентів в органах громадського самоврядування навчального закладу, якими для ВНЗ III – IV рівня акредитації є загальні збори (конференція) трудового колективу, проте

механізм такої участі не визначено. Окрім того, представниками студентства в органах громадського самоврядування ВНЗ завжди були професійні спілки студентів, яким це право також гарантоване Законом України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» та іншими актами про працю.

Отож, незважаючи на те, що впровадження Болонського процесу завершується, відповідного положення й механізмів участі студентів та органів студентського самоврядування в організації освітнього процесу в українському законодавстві поки що немає.

У вересні 2005 р. Верховна Рада ухвалила зміни та доповнення до деяких статей Закону України «Про вищу освіту». Зокрема, зміни внесено до ст. 38 «Студентське самоврядування». Відповідно до неї створення у ВНЗ органів студентського самоврядування віднині покладено на самих студентів; регламентовано 10-відсоткове представництво студентства в учених та педагогічних радах; передбачено можливість участі студентів у виборах ректорів і керівників факультетів та завідувачів кафедр. У всіх навчальних закладах органи самоврядування є виборними, їх формують терміном на один рік таємним голосуванням студентів [14].

Згідно зі змінами до Закону адміністрація ВНЗ має узгоджувати з лідерами самоврядування рішення про: відрахування студента з навчального закладу на підставах, не пов'язаних з академічною заборгованістю; поселення студента в гуртожиток та виселення з нього, крім випадків, пов'язаних з невиконанням умов договору про надання гуртожитку (у разі його укладення); правила поведінки студентів та правила проживання в гуртожитках; участь у програмах міжнародного обміну студентами та ін.

Зміни до Закону України «Про вищу освіту» були ветовані Президентом 22 вересня 2005 р. (не через розширення прав і повноважень органів студентського самоврядування, а через фінансові розбіжності в тлумаченні Закону).

Змінами було передбачено активне залучення молоді до роботи комісій з ліцензування та акредитації ВНЗ. Улітку 2008 р. Міністерство освіти і науки України звернулося до керівників ВНЗ з проханням включити представників органів студентського самоврядування до складу апеляційних комісій під час зарахування абітурієнтів на навчання [15].

Студентське самоврядування набуло більших можливостей, підкріплених законодавством. Так, зміни до Закону України «Про вищу освіту» від 19.01.2010 р. дали можливість представникам органів студентського самоврядування входити до складу вченої ради університету та факультетів у квоті неменше 10% – виборні представники з осіб, які навчаються в університеті. За погодженням з органом студентського самоврядування в університеті приймають рішення про:

- відрахування студентів та поновлення їх на навчання;

- переведення студентів, які навчаються в університеті за державним замовленням, на навчання за контрактом за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб;

- переведення студентів, які навчаються в університеті за контрактом за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб, на навчання за державним замовленням;

- призначення заступників деканів, проректорів, які відповідають за роботу зі студентами;

- поселення студентів у гуртожиток і виселення з гуртожитку;

- затвердження рішень з питань студентських гуртожитків.

Вищим виконавчим органом студентського самоврядування в університеті є студентська рада університету, яку очолює голова.

У Законі України «Про вищу освіту» від 19.01.2010 р. визначено права та обов'язки органів студентського самоврядування. Органи студентського самоврядування мають право:

1. Брати участь у роботі вчених рад факультетів, університету, відстоювати свої думки та пропозиції, інтереси студентів перед кураторами, громадськими організаціями, деканатом, адміністрацією університету.

2. Проводити організаційні, освітні, наукові, культурно-масові, спортивні, оздоровчі й інші заходи за згодою з ректоратом університету.

3. Сприяти створенню позитивного соціально-психологічного мікроклімату в академічних колективах, атмосфери довіри студентів до викладачів і керівництва, належних матеріально-технічних умов для навчання й дозвілля осіб, які навчаються в університеті.

4. Вести конструктивний діалог, звертатися з пропозиціями, заявами, клопотаннями до адміністрації відповідного рівня щодо питань, які належать до повноважень органів студентського самоврядування, та отримувати відповідь щодо порушених питань.

5. Отримувати від керівництва, інших посадових осіб університету консультативну підтримку та інформацію, необхідну для виконання завдань органів студентського самоврядування.

6. Співпрацювати з вітчизняними та іноземними органами студентського самоврядування інших вищих навчальних закладів, молодіжними та громадськими організаціями й координувати з ними свою діяльність за погодженням з ректоратом університету.

Органи студентського самоврядування зобов'язані:

1. Забезпечувати дотримання прав та інтересів осіб, які навчаються в університеті, сприяти виконанню ними їхніх обов'язків.

2. Порушувати проблеми студентів перед адміністрацією.

3. Звітувати перед студентською громадою відповідного рівня про їхню діяльність не рідше одного разу на рік.

4. Сприяти розвиткові та вдосконаленню студентського самоврядування.

5. Узгоджувати в установленому порядку зміни й доповнення

до положення про студентське самоврядування та інші питання, що потребують розгляду на засіданнях колегіальних і робочих органів університету.

У Законі України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII значну увагу приділено організації та регламентації діяльності у вищих навчальних закладах органів громадського та студентського самоврядування. Документом передбачено розширення повноважень органів студентського самоврядування та окреслено джерела фінансування для власної діяльності.

Отже, студентське самоврядування України розвивається у фарватері європейських традицій самоврядності, проте потребує якісних трансформацій у законодавчому полі функціонування нашої країни. В освітньо-виховному середовищі вищої школи зарубіжжя та України студентські самоврядні організації є каталізаторами утвердження демократичних принципів і громадських інноваційних змін.

Аналіз теоретичних джерел [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 11; 13; 14; 15] та власні дослідження дали змогу виокремити такі суперечності в розвитку студентського самоврядування: *теоретично-методичні* (між потребою викладацького та студентського колективів вищих навчальних закладів у наукових знаннях з основ студентського самоврядування та нестачею теоретико-методичної та навчальної літератури з цього питання, відсутністю концепції розвитку студентського самоврядування); *юридичні* (між прагненням осіб, які навчаються (студентів, аспірантів, докторантів, клінічних ординаторів), до законодавчого гарантування своїх прав та обов'язків та відсутністю чіткого нормативного регулювання студентського самоврядування); *економічні* (між потребою в дієвому студентському самоврядуванні, організації різноманітних заходів та відсутністю матеріальних ресурсів для реалізації соціальних проектів силами студентів); *педагогічні* (між необхідністю тактової педагогічної участі викладачів у студентському самоврядуванні та недостатнім розумінням педагогами сутності суб'єкт-суб'єктних гуманістичних відносин); *організаційні* (між необхідністю чітко організованої діяльності студентів на основі самоврядування та необґрунтованістю організаційних умов, що забезпечують ефективність діяльності органів студентського самоврядування); *особистісні* (між юнацькими максималістськими прагненнями студентської молоді та зневірою більшості студентів щодо можливості вирішити актуальні проблеми через студентське самоврядування).

Ми вважаємо, що для подолання названих суперечностей необхідно розробити *Концепцію розвитку студентського самоврядування в Україні*, завданнями якої повинні стати розвиток цілісної системи студентського самоврядування шляхом реалізації таких виховних завдань: забезпечення сприятливих умов для розвитку органів студентського самоврядування; виховання лідерських якостей, організаторських здібностей, соціальної активності та відповідальності учасників студентського самоврядування;

розвиток адекватного уявлення про місію, цілі та завдання органів студентського самоврядування в академічній громаді вищого навчального закладу; виховання вмінь командної роботи; неформальна освіта лідерів студентського самоврядування.

Концепція повинна окреслити шляхи розвитку студентського самоврядування: розроблення та вдосконалення нормативно-правової бази системи студентського самоврядування; формування науково-теоретичних і методичних засад розвитку студентського самоврядування; активізація підтримки студентського самоврядування адміністраціями вищих навчальних закладів, органами державної влади та місцевого самоврядування; удосконалення механізмів функціонування системи студентського самоврядування; інформаційна підтримка розвитку студентського самоврядування.

Отже, у процесі підготовки та виховання майбутнього фахівця, який усвідомлює власну національну приналежність, розвиненого на інтелектуальному й творчому рівні, неабияку роль повинні відігравати органи студентського самоврядування. Саме завдяки цьому відбувається активне утвердження демократичних засад у сферах життєдіяльності вищої школи. Студентське самоврядування є важливою ланкою в розвитку демократичних засад у ВНЗ, виявленні потенційних лідерів, формуванні майбутньої еліти нації. При цьому студентське самоврядування доповнює, розширює та поглиблює знання майбутніх фахівців, здобуті в процесі професійної підготовки, сприяє інтеграції аудиторних занять і позааудиторної виховної роботи в єдиний педагогічний процес.

Систему студентського самоврядування ми визначаємо як цілісний структурний механізм, який дозволяє студентам шляхом самоорганізованої діяльності брати участь у керівництві справами свого колективу у взаємодії з усіма органами управління вищим навчальним закладом, захищати власні права та інтереси, сприяє гармонійному розвитку особистості майбутнього фахівця, виховуючи лідерські якості, соціальну активність.

Студентське самоврядування як системне утворення поєднує провідні сфери життєдіяльності студентської громади вищого навчального закладу, усі його структурно-організаційні рівні: групу, потік, факультет, інститут, гуртожиток, вищий навчальний заклад; має різноманітні організаційні форми (сенат, уряд, парламент, старостат, студентський деканат, рада, студентське наукове товариство та ін.) й відповідне нормативно-правове регулювання.

Отже, підкреслюючи значення лідерства в системі студентського самоврядування та спираючись на думку фахівців, виділяємо такі аспекти:

- студентське самоврядування виховує реальних лідерів українського суспільства, формує еліту нації;
- самоврядування дає змогу студентові, як і кожному громадянину, бути почутим. Участь в органах студентського самоврядування дає молодій людині відчуття того, що вона є

громадянином Української держави, створює можливості реалізувати себе як обдаровану й талановиту особистість, стимулює активність молодого громадянина в суспільному житті загалом;

- участь у роботі студентського самоврядування дозволяє набутти організаторських умінь, привчає молодого громадянина Української держави відповідально виконувати свої обов'язки та покладені на нього завдання;

- одним із принципів Болонського процесу є активна участь студентів як конструктивних партнерів в управлінні й визначенні змісту та якості освіти. Зокрема в документах Болонського процесу зазначено, що студенти повинні брати участь в організації освітнього процесу та формуванні змісту освіти в університетах та інших навчальних закладах, а студентство – повноправний партнер в управлінні вищою освітою;

- студентське самоврядування – потужний чинник демократизації сучасної вищої школи, що сприяє вихованню в майбутніх фахівців лідерських якостей, формуванню громадянської свідомості, активної життєвої позиції. Роль студентського самоврядування в процесі формування лідерських якостей студентів вищих навчальних закладів потребує подальшого вивчення та впровадження в системі вищої освіти.

Список використаної літератури

1. Ступак О. Ю. Студентське самоврядування як фактор формування основ управлінської культури студентської молоді / О. Ю. Ступак // Вісн. ЛНУ імені Тараса Шевченка / за ред. проф. В. С. Курила. – Луганськ, 2009. – № 23. – С. 285–292. **2. Аносов І. П.** Соціально-педагогічні основи студентського самоврядування як джерела демократизації вищої школи (управлінський аспект) / Аносов І. П., Приходько В. М., Приходько М. І. – Мелітополь : Вид. будинок ММД, 2008. – 196 с. **3. Ванькович У.** Студентське самоврядування в Україні / У. Ванькович. – К. : Молодіжна альтернатива, 2004. – 60 с. **4. Гарбузова Г. В.** Студенческое самоуправление как средство формирования профессиональной идентичности будущих специалистов : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / Г. В. Гарбузова. – Ярославль, 2008. – 22 с. **5. Потопа К. Л.** Соціально-педагогічні умови організації студентського самоврядування у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / К. Л. Потопа. – К., 2006. – 21 с. **6. Соловей М. І.** Студентське самоврядування у вищому навчальному закладі / М. І. Соловей, В. С. Демчук. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2002. – 95 с. **7. Студентське самоврядування в Україні** / упоряд. Н. Демчук, Л. Кудіна. – К. : Молодіж. альтернатива, 2004. – 60 с. **8. Савченко С. В.** Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 / Савченко Сергій Вікторович. –

Луганськ, 2004. – 455 с. **9. Сипченко В. І.** Розвиток студентських самоврядних економічних об'єднань університетів України (XIX – початок XX століття) / В. І. Сипченко // Гуманізація навчально-виховного процесу / за заг. ред. проф. В. І. Сипченка. – Слов'янськ, 2011. – Вип. 57. – С. 140–147. **10. Європейська** практика студентського самоврядування в університетах України: метод. матеріали / за ред. проф. Буяльської Т. Б. – Вінниця: Друк (ЧП), 2005. – 82 с. **11. Шеїна Л. О.** Студентське самоврядування як засіб соціалізації молоді: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Шеїна Лариса Олександрівна. – Х., 2010. – 227 с. **12. Загайтова Л. Я.** Студенческое самоуправление как основа расширения демократии в высшей школе: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук: спец. 13.00.01. «Теория и история педагогики» / Л. Я. Загайтова. – М., 1989. – 17 с. **13. Каюмова О.** Участь органів студентського самоврядування та їх об'єднань у формуванні та реалізації освітньої та молодіжної політики / О. Каюмова, Т. Яцків, Я. Хауляк. – Л.: Юриспруденція, 2008. – 176 с. **14. Кращенко Ю.** Протиріччя розвитку студентського самоврядування / Ю. Кращенко // Вища шк. – 2011. – № 5 – 6. – С. 117–123. **15. Ніколаєнко С.** Студентське самоврядування на шляху до європейського простору вищої освіти / С. Ніколаєнко // Освіта України. – 2007. – 6 липня. – С. 2.

Мороз В. П. Роль студентського самоврядування в процесі формування лідерських якостей студентів закладів вищої освіти

У статті визначено становлення громадянського суспільства, узагальнений зарубіжний та вітчизняний досвід досліджень. Успішність професійної діяльності спеціаліста залежить не лише від його фахової підготовки, а й від лідерської активності, відповідальності, прагнення до саморозвитку. Формування лідерських якостей неможливе без участі студентської молоді в громадській діяльності, у роботі молодіжних організацій та об'єднань, органах студентського самоврядування.

Ключові слова: студентське самоврядування, лідерські якості, лідер.

Мороз В. П. Роль студенческого самоуправления в процессе формирования лидерских качеств студентов заведений высшего образования

В статье определено становление гражданского общества, обобщен зарубежный и отечественный опыт исследований. Успешность профессиональной деятельности специалиста зависит не только от его профессиональной подготовки, но и от лидерской активности, ответственности, стремление к саморазвитию. Формирование лидерских качеств невозможно без участия студенческой молодежи в общественной деятельности, в работе молодежных организаций и объединений, органов студенческого самоуправления.

Ключевые слова: студенческое самоуправление, лидерские качества, лидер.